

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до курсової роботи
з дисципліни: «Регіональна економіка»
для студентів напряму підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»,
6.030509 «Облік і аудит»
для денної та заочної форм навчання

Харків, ХНАДУ 2012

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

До видавництва й у світ дозволяю
Проректор

І.П.Гладкий

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до курсової роботи
з дисципліни: «Регіональна економіка»
для студентів напряму підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»,
6.030509 «Облік і аудит»
для денної та заочної форм навчання

Всі цитати, цифровий, фактичний
матеріал і бібліографічні відомості
перевірені, написання сторінок
відповідає стандартам

Затверджено
методичною радою
університету
протокол №__від ____

Укладачі:

Лисанова А.М.
Блага В.В.
Кіреєва М.П.

Відповідальний за випуск:

Дмитрієв І.А.

Харків, ХНАДУ 2012

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до курсової роботи
з дисципліни: «Регіональна економіка»
для студентів напрямку підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»,
6.030509 «Облік і аудит»
для денної та заочної форм навчання

Затверджено методичною
радою університету
протокол № ____ від _____

Харків, ХНАДУ 2012

Укладачі: ст.викл. Лисанова А.М.
доц. Блага В.В.
Кіреєва М.П.

Кафедра економіки підприємства

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

«Регіональна економіка» є однією з економічних наук, центральною проблемою яких є ефективність використання та розміщення речових компонентів та трудових ресурсів по регіонах України в сучасних господарських умовах.

Згідно з навчальним планом підготовки бакалаврів спеціальності «Економіка підприємства» студенти цієї спеціальності усіх форм навчання вивчають дисципліну «Регіональна економіка».

Мета вивчення дисципліни – одержання та використання студентами знань щодо розміщення продуктивних сил як однієї з важливіших умов забезпечення ефективної ринкової економіки.

Предметом вивчення дисципліни є комплекс питань з розміщення та розвитку продуктивних сил України у сучасних у сучасних умовах господарювання.

Об'єктом вивчення дисципліни – розподіл речових компонентів матеріального виробництва та трудових ресурсів по території України та її економічних регіонах.

Задачі цих методичних вказівок – допомогти студентам закріпити студентам знання з таких питань:

- методичні основи розміщення продуктивних сил країни, принципи та фактори територіальної організації виробництва;
- природні умови та ресурси країни;
- територіальна організація та розміщення комплексів народного господарства країни;
- територіально-виробничі комплекси розміщення виробництва;
- перспективи розвитку продуктивних сил України.

Щоб добре засвоїти теоретичні знання з дисципліни, виконують курсову роботу по індивідуально обраній темі.

Тематика курсових робіт наведена у методичних вказівках.

Варіант курсової роботи вибирають згідно з номерами (двома останніми) залікової книжки студента та відповідно до таблиці «Варіанти завдань»

Варіанти завдань на виконання курсової роботи

Передостання цифра шифру (номера залікової книжки)	Остання цифра шифру (номера залікової книжки)									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
0	10	20	30	40	11	12	13	14	15	16
1	23	24	25	26	27	17	18	19	21	22
2	31	32	33	34	28	29	35	36	37	38
3	4	5	44	39	41	42	43	1	2	3
4	42	9	8	7	6	43	44	11	12	41
5	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
6	27	29	31	22	21	25	33	35	37	39
7	15	13	11	10	12	14	16	17	20	18
8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	19
9	28	30	32	23	24	26	34	36	38	40

ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Мета написання курсової роботи – набуття навичок роботи з джерелами інформації, вміння систематизувати інформацію, роботи грамотні висновки, логічно та переконливо викладати свою точку зору, поглиблення знань з дисципліни «Регіональна економіка».

Підготовка курсової роботи з дисципліни «Регіональна економіка» включає наступні етапи:

- ознайомлення з літературою, що стосується індивідуальної теми роботи;
- складання плану роботи;
- зібрання, обробка та аналіз зібраного матеріалу (теоретичного, фактичного та статистичного);
- написання та оформлення курсової роботи;
- захист курсової роботи.

Під час написання курсової роботи за студентами закріплюють наукового керівника, з яким студент може спілкуватись щодо

питань, які виникають під час підготовки та написання курсової роботи.

Починаючи підготовку до написання курсової роботи слід, перш за все, ознайомитись з літературою, що стосується теми курсової роботи. Необхідно дуже ретельно вивчити висвітлення конкретних питань у підручних посібниках, потім звернути особливу увагу на монографії, статистичні збірники, періодичні видання, географічні карти.

Поради щодо підбору необхідної літератури, яка потрібна щоб написати курсову роботу, можна одержати у наукового керівника або працівників бібліотеки (предметні чи алфавітні каталоги бібліотеки, бібліографічні довідники).

Після ознайомлення з переліком літературних джерел та їх змістом, студент має скласти план курсової роботи (зміст) та узгодити його з керівником. Після цього треба приступити до обробки, аналізу матеріалу та написання курсової роботи.

Висновки по курсовій роботі мають бути логічними, стислими та пов'язаними з питаннями, висвітленими у курсовій роботі.

Зміст питань курсової роботи необхідно висвітлювати локанічно, без повторів та відступів від основної ідеї курсової роботи.

Обов'язковим для розкриття теми курсової роботи є надання цифрових, статистичних даних, наведення прикладів з практики, схем, малюнків та таблиць (згідно теми курсової роботи). Джерелом їх можуть бути статистичні збірники, монографії, статті, особистий практичний досвід або проведене дослідження.

Курсову роботу у зброшурованому вигляді здають керівникові у визначений навчальним планом термін. Керівник курсової роботи перевіряє та дає їй рецензію, вирішує питання щодо захисту курсової роботи (захист курсової роботи здійснює комісія із 3-х викладачів: лектор та асистенти).

Ознайомившись із рецензією, студент повинен усвідомити свої помилки, ліквідувати їх та довести курсову роботу до належного стану.

Під час захисту курсової роботи студент відповідає на запитання комісії, пов'язані з темою курсової роботи, обґрунтовує

свої відповіді та висвітлює свою точку зору на проблемні питання, висвітлені у курсовій роботі.

Структура курсової роботи та обсяг її окремих структурних частин на прикладі теми «Регіональна економіка. Карпатський регіон» така:

Вступ (передмова) розкриває актуальність теми курсової роботи, її теоретичне та практичне значення щодо народного господарства країни, ступень розробки теми, мету та задачі роботи. Приблизний обсяг – 1-2 сторінки.

Карпатський регіон (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська й Чернівецька області) займає площу в 56,6 тис. км² (або 9,4% території України), де проживають 6,5 млн. чол. (або 12% її населення). Значну частину території регіону **займають** Українські Карпати -унікальна гірська екосистема на Заході нашої держави. Згідно ряду об'єктивних і суб'єктивних причин намітилися (а в останні роки -поглибилися) тенденції до соціально - економічного занепаду краю: розбалансовані господарські зв'язки, прогресує безробіття, загострюються диспропорції життєвого рівня населення в його гірській і рівнинній частинах, наближається до критичного демографічна ситуація, деградує унікальна природа Карпат, запущені історико-культурні цінності регіону.

Ці й ряд інших негативних явищ і тенденцій (не говорячи вже чисто про виробничі проблеми) є, безумовно, слідством непродуманої, а іноді й авантюрної економічної політики влади в попередні роки. Правда, ряд помилок допущений й у наступний період, особливо в здійсненні ринкових реформ на рівні макроекономічного регулювання. Потрібно також визнати, що соціально-економічний стан карпатських областей у цей час у значній мірі, є слідством відсутності державної регіональної політики в Україні.

Рівень економічного розвитку Карпатського регіону оцінюється як середній. По виробництву національного доходу розраховуючи на душу населення тільки Львівська область **перевершує** середній рівень країни, а Закарпатська область має найнижчий показник в Україні. Промисловий комплекс регіону провадить майже 12% всієї промислової продукції нашої держави; при цьому питома вага **виробленої** тут продукції машинобудування

й металообробки становить 10,9%, електроенергетики - 7,1%, хімічної й нафтохімічної промисловості - 13%, лісової, деревообробної й целюлозно-паперової промисловості - 32,7%, промисловості будівельних матеріалів - 10,3%. По випуску окремих видів промислової продукції (таких, як автобуси, телевізори, автотранспортувачі, алмазний інструмент, сірка, калійні добрива, гумове взуття й ін.) регіон є монополістом на українському ринку.

Маючи найнижчий в Україні рівень забезпеченості землею, розрахований на душу населення (усього 6,4% площі сільськогосподарських угідь й 5,3% ріллі), Карпатський регіон забезпечує близько 10% валової продукції рослинництва й тваринництва, розрахований на 100га сільськогосподарських угідь. Тут провадиться в 1,6 рази більше продукції сільського господарства, ніж у середньому по країні. Однак показник її виробництва, розрахований на душу населення, відстає від середнього в країні на 20%. У цілому ефективність сільського господарства в регіоні низька й тому він не забезпечує себе продуктами харчування. Низькими залишаються врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність сільськогосподарської худоби. Якщо брати за орієнтир Угорщину, то в порівнянні з нею середня врожайність зернових і зернобобових у регіоні нижче в 1,8 рази, цукрового буряка - відповідно, в 1,6, картоплі - в 2,5, а удій молока від 1 корови - в 2 рази.

Слід окремо зазначити особливе місце Карпатського регіону в геополітичному контексті соціально - економічного й зовнішньополітичного розвитку України. Його географічне сусідство з розвиненими європейськими державами й тими країнами, які прискорено інтегруються в ЄС, завжди буде виступати сприятливим фактором для входження України в різноманітні міжнародні економічні й політичні структури.

Перший розділ має розкрити основні теоретичні положення теми курсової роботи, містити в собі визначення основних понять, розуміння яких є важливим для розкриття теми роботи; співставлення різних підходів до вирішення курсової роботи. Необхідно надати та обґрунтувати точку зору автора курсової

роботи щодо сутності теми курсової роботи. (обсяг – 12-15 сторінок).

Природні ресурси Карпатського регіону (мінерально-сировинні, земельній, лісовій, водні і рекреаційні) в істотній мірі впливають на формування просторової й галузевої структур його господарського комплексу, визначаючи тим самим пріоритетні напрямки його розвитку. У цілому їх можна вважати сприятливими для подальшого розвитку продуктивних сил. Але запаси окремих видів ресурсів вичерпуються, а це, у свою чергу, провокує появу соціальних проблем. У стратегічному плані виникає питання пошуку й залучення в господарський оборот альтернативних, конкурентоздатних видів природних ресурсів.

Створений у регіоні виробничий потенціал, його структура й ефективність є прямим слідством реалізації економічної політики радянської влади в західних областях України. За рахунок екстенсивного нарощування виробничих потужностей (і в першу чергу в галузях, що експлуатують природу) багатий край був фактично перетворений у сировинний придаток імперії. Регіон успадкував від СРСР економічно невиправдану структуру машинобудування. У більшості випадків підприємства галузі одержували комплектуючі деталі через межі України, туди ж надходила основна маса готової продукції. Якщо ж урахувати високу мілітаризацію машинобудування, то досить нелегко змінити його досить інертну структуру при відсталих технологіях.

Легка промисловість карпатських областей, випускає різні види тканин, швейні, панчішно-шкарпеткові вироби, верхній і білизняний трикотаж, взуття й інші товари народного споживання. Питома вага цієї галузі в загальному обсязі виробництва промислової продукції у Львівській області становить 32,6%, у Закарпатської - 17,6%, в Івано-Франківській - 19,3% й у Чернівецької - 24,7%.

Ґрунтово-кліматичні умови, сприятливі для виробництва сільськогосподарської сировини, забезпечили розвиток у регіоні майже всіх допоміжних галузей харчової промисловості: м'ясний, молочної, цукрової, спиртової, борошномельної, виноробної й ін. У загальному обсязі промислової продукції на цю галузь у Львівській

області доводиться 12,9%, у Закарпатській - 17,6%, в Івано-Франківській - 19,3% й у Чернівецькій - 24,7%.

У Карпатському регіоні є достатня сировинна база для розвитку лісопромислового комплексу: запаси деревини розраховуючи на душу населення в 4-6 разів перевищують середній показник на Україні. Лісопромисловий комплекс регіону спеціалізується на виготовленні меблів, меблевих заготівель, клеєної і стругані фанери, пиломатеріалів, а також продукції лісохімії. Найбільше цей комплекс розвинений у Закарпатській області, де на нього доводиться 18% промислової продукції. В Івано-Франківській області продукція лісопромислового комплексу займає 12,9%, у Чернівецькій - 8%, а у Львівській - 4,6% усього обсягу промислового виробництва. У структурі промислової продукції регіону частка цього комплексу поступово зменшується.

Розвиток в регіоні промисловості будівельних матеріалів опирається на власну сировинну базу. Тут розвинене підприємство з виробництва цементу різних марок, залізобетонних конструкцій і деталей, вапна, азбесту, цегли, керамічних блоків, черепиці, кахля, будівельного скла. У структурі промислової продукції регіону на промисловість будівельних матеріалів доводиться 3-4%.

В областях Карпатського регіону є всі види паливних ресурсів - нафта, горючий газ, кам'яне й буре вугілля, торф, горючі сланці, але їхні запаси або незначні, або вичерпуються. Найбільші об'єкти ПЕК зосереджені у Львівській й Івано-Франківській областях. Так, у загальній промисловій продукції Львівської області паливно-енергетичний комплекс становить 6,5%, а Івано-Франківської - відповідно, 14,5%. Хімічне й нафтохімічне виробництво Карпатського регіону включає гірничо-хімічну промисловість (видобуток сіри, калійних солей), основну хімію, промисловість хімічних волокон, лакофарбову, хімічних реактивів, пластичних мас і виробів з них. У загальній промисловій продукції Львівської області хімічна й нафтохімічна промисловість займає 6,3 %, Івано-Франківської - відповідно, 12%, Закарпатської - 1,7% і Чернівецької - 6,8%.

У будівельному комплексі регіону працює від 6 до 8% усього зайнятого населення. У структурі капітальних вкладень й уведених у дію основних фондів цієї галузі переважає виробнича сфера. Для

подальшого вдосконалювання структури господарства Карпатського регіону необхідно істотно перерозподілити фінансові й матеріально-технічні ресурси із всіх джерел на користь розвитку соціальної інфраструктури, щоб перебороти відставання її матеріальної бази від нормативів і забезпечити нарощування її потенціалу, виходячи з належних соціальних стандартів.

Характерною рисою аграрного сектора Карпатського регіону є висока питома вага підсобного господарства в загальному обсязі продукції рослинництва й тваринництва. Агрокліматичні ресурси областей регіону достатні для оброблення більшості сільськогосподарських культур помірних широт. Рівнинні райони спеціалізуються на м'ясо-молочнім тваринництві, свинарстві, птахівництві, обробленні зерна, картоплі, овочів і цукрового буряка, передгірні - на м'ясо-молочнім скотарстві, льонарстві, обробленні зерна й картоплі, гірські - на м'ясо-молочнім скотарстві й вівчарстві.

Аналіз розвитку сільського господарства областей регіону свідчить, що за останні 5 років низька врожайність деяких сільськогосподарських культур привела до зниження їхнього середньорічного виробництва. Залишається низкою ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в суспільному секторі в порівнянні з індивідуальним. Скорочується й виробництво тваринницької продукції.

Проблема підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва надзвичайно актуальна в контексті забезпечення продуктами харчування не тільки місцевого населення, але й великого контингенту відпочиваючих.

Природно-ресурсний потенціал Українських Карпат створює всі можливості для ефективного розвитку рекреаційного комплексу. Мальовничі ландшафти, рельєф і клімат сприятливі для гірськолижного спорту й відпочинку; унікальні мінеральні води обумовлюють високий рекреаційний попит на регіон. Він оцінюється більш ніж в 4 млн. чол. у рік тільки для потреб відпочинку й туризму. Разом із санаторно-курортним лікуванням на базі мінеральних вод попит на рекреаційні послуги визначається приблизно в 6 млн. чол. у рік. У регіоні функціонують 607 рекреаційних об'єктів загальною місткістю понад 82 тис. місця (в 8-

10 разів менше, ніж в аналогічних закордонних районах). Не відповідають також міжнародним стандартам умови сервісу й інфраструктурне забезпечення. У цілому рекреаційний потенціал регіону використовується тільки на 10-12%.

У регіоні діють 38 вищих навчальних закладів, і в тому числі - шість університетів, науково-дослідних, технологічних і проектно-конструкторських інститутів, відділень, бюро, де виконуються науково-дослідні, дослідно-конструкторські, технологічні й проектні роботи.

Соціальна ситуація в регіоні має чітку тенденцію до загострення, що є слідством загальнонаціональної економічної кризи і прорахунків у соціальній політиці попередніх років. Але якщо на питання матеріально-технічного розвитку соціальної сфери можна дивитися з певним оптимізмом, то погіршення демографічної ситуації вже сьогодні викликає тривогу. Стрімко падає природний приріст населення, що веде до зниження кількості населення за рахунок зростаючих міграційних переміщень населення. Триває процес його старіння: кожен п'ятий житель Львівської області - особа пенсійного віку. Цікаво, що за останні роки кількість осіб пенсійного віку **збільшилася** у Львівській області на 5,7%, а загальна чисельність її населення - на 1,1%. Подібні процеси спостерігаються й в інших областях регіону. Якщо в найближчі роки ці процеси не будуть зупинені, то будь-які економічні програми гублять зміст: їх комусь і не для кого буде реалізовувати.

Значне загострення соціальних проблем у Карпатському регіоні викликано ще й фактором зайнятості його населення. Цей регіон завжди мав надлишок трудових ресурсів. Тепер картина доповнилася появою офіційно зареєстрованих безробітних (близько 0,6% усього працездатного населення). Крім того, у регіоні зберігається досить високий рівень схованого безробіття, що, за експертними оцінками, досягає 30-35%.

На фоні загального падіння життєвого рівня народу України не є виключенням і Карпатський регіон. Його жителі мають порівняно низькі доходи, основний компонент яких (заробітна плата робітників та службовців) росте тут більш повільними темпами, чим у середньому по країні.

Структура споживання характеризується поступовим збільшенням грошових витрат населення на придбання товарів і зменшенням питомої ваги послуг. Через це в цей час видна деформована структура особистого споживання життєвих благ, у якій домінуючими є витрати на харчування, а в їхньому складі - продукти рослинного походження. Області регіону (крім Львівської) займають провідне місце в державі по споживанню найменш коштовного в біологічному відношенні продовольства - хліба й хлібопродуктів. Для порівняння: у більшості розвинених країн миру питома вага витрат на харчування, одяг і взуття становить 15 -20% сімейного бюджету. У Карпатському регіоні цей показник в 3,5-4 рази вище. У розвинених країнах така картина спостерігалася 70-100 років тому.

Не менш важлива для регіону проблема розвитку матеріально-технічної бази соціальної інфраструктури. На сьогоднішній день існує значний розрив між нормативними показниками й фактичним рівнем забезпеченості населення об'єктами соціальної сфери. Так, забезпеченість дитячими дошкільними установами досягає в Закарпатській області 41,6%, в Івано-Франківській - 58,3%, Львівській -45,6%, Чернівецької - 74,4%, а поліклінічними установами - відповідно, 75%, 57,2,%, 69,5% й 64,4%. Отже, можна констатувати, що населення регіону проживає в умовах соціального дискомфорту.

Для більшої частини Карпатського регіону характерна істотна антропогенна трансформація ландшафтів і значне забруднення середовища. Хоча, в. відмінність від інших регіонів України (таких, як Донбас, Придніпров'я), поширення забруднення не носить тут загального характеру. Однак у деяких місцях сформувалися стабільні фактори загрозливого екологічного стану. Прикладом можуть служити Дрогобич, Борислав, Трускавець, де розвинені гірничо-хімічна, нафтопереробна, лакофарбова й інша галузі промисловості ставлять під погрозу розвиток курортного господарства; аналогічна ситуація склалася й у межах Львівсько-Волинського вугільного басейну, у зонах впливу Яворовського й Раздільського ВО "Сірка", Калушского ВО "Ориана".

В останні роки, внаслідок порушення режиму виробничих процесів, у Карпатському регіоні значно зросла погроза виникнення

екологічних аварій і катастроф. Крім того, потрібно враховувати те, що майже четверта частина його населення проживає в зонах з підвищеним екологічним ризиком функціонування близько 250 промислових об'єктів.

По забрудненню повітря й вод регіон займає 4-і, а по забрудненню ґрунтів мінеральними добривами й пестицидами відповідно, 1-і й 2-і місця. Відносно високе забруднення повітря обумовлене наявністю на його території окремих агресивних виробництв. До іншої групи концентрованих викидів в атмосферу шкідливих речовин ставляться великі міста регіону, де викиди автотранспорту становлять 60-70% їхньої загальної кількості. Враховуючи невелику площу міст і густу забудову, вплив цього фактору може бути відчутніше, ніж в індустріальних, але значно більше **просторих**, містах Сходу й Півдня України.

Дефіцит надійних джерел забезпечення водою обумовив відсутність у регіоні великих водоемних виробництв. Це до деякої міри обумовило відносно низькі показники забруднення води на його території в порівнянні із середнім по Україні. Так, споживання свіжої води досягає тут 1,1 млрд. м у рік (що становить тільки 3.6% її державного споживання); обсяг оборотної й послідовно використовуваної води трохи вище, ніж у середньому по Україні (91 % проти 80%). Стан водопостачання більшості карпатських населених пунктів з кожним роком погіршується внаслідок переваги екстенсивних підходів до нарощування обсягів водопостачання, при неефективному організаційно-економічному й відсталому технічному забезпеченні водогосподарчої діяльності.

Особливу тривогу викликає високе забруднення ґрунтів регіону мінеральними добривами й пестицидами, який значною мірою сприяє галузева спеціалізація його сільського господарства на виробництві овочів і технічних культур, а особливо - деяких ранніх сортів овочів і фруктів (Закарпаття).

Певну дестабілізацію в екологічну ситуацію регіону й курортних зон вносить, зокрема, необмежена вирубка лісів. Внаслідок оголення схилів активізуються зсувні процеси, збільшується кількість паводків на гірських ріках, змінюється мікроклімат.

Таким чином, екологічна ситуація в Карпатському регіоні є досить напруженою. Якщо врахувати курортну цінність цієї території, то проблема її екологічної безпеки є однією з першочергових для практичного рішення.

Об'єктивний аналіз розвитку продуктивних сил регіону в сполученні з оцінкою сьогоденної економічної ситуації дає реальну уяву про досягнутий рівень ефективності соціально-економічної структури. Віддаючи належне тому, що зроблено в попередні роки, потрібно відверто констатувати, що внаслідок нераціональної економічної політики, і непродуманих дій у регіоні склалася деформована економічна система, що у цілому соціально неприваблива, екологічно небезпечна й економічно неефективна. За останні роки тут нагромадилося багато соціально-економічних проблем, гострота й необхідність рішення яких виявилися в наші дні. Оцінюючи ситуацію в регіоні за критеріями цивілізованих націй, вишукуючи найбільш оптимальні шляхи до його процвітання й прогресу, необхідно враховувати негативні явища й факти.

Соціально - економічна структура характеризується виробничим ухилом: майже 3/4 працюючих зайняті у виробничій сфері, що говорить про соціально несприятливий характер економіки.

Існують відчутні територіальні диспропорції в розвитку регіональних продуктивних сил, які виявляються в гіпертрофованому розвитку рівнинної частини регіону (особливо деяких промислових вузлів) і соціально-економічної відсталості його гірських районів.

Машинобудування, як одна із профілюючих галузей, є глибоко мілітаризованим і через переважно складальний тип виробництва має слабкі кооперативні зв'язки усередині регіону, що робить її вкрай уразливою в кризові періоди.

Промисловість регіону є екологічно небезпечною, а окремі виробництва й галузі з відсталими технологіями взагалі не сумісними із природою краю. Орієнтація деяких галузей промисловості (особливо машинобудування) на привізну сировину (комплектуючі) і прискорені темпи розвитку експлуатуючу природу галузей (лісівництва, видобутку сірки, калійних солей, нафти, газу,

вугілля) зробили регіональну економічну систему малопридатною до виживання в критичних ситуаціях.

У регіоні чітко простежується тенденція до різкого погіршення демографічної ситуації: збільшується смертність, падає природний приріст, іде процес старіння населення. З урахуванням національно-етнографічного менталітету жителів Карпатського краю існує реальна погроза генофонду нації.

Поступово загострюється соціальна ситуація, пов'язана із проблемами безробіття й зайнятості населення регіону, що підсилює ще й той факт, що тут давно мав місце надлишок трудових ресурсів.

Економічний збиток, нанесений природі Карпатського регіону в попередні роки, марнотратство й безгосподарність спричинили значне погіршення стану навколишнього середовища, викликали деградацію унікальної природи Карпат.

Другий розділ має містити аналіз впливу розглядаємої проблеми (згідно з темою курсової роботи) на стан розвитку продуктивних сил країни, розробку та обґрунтування рекомендацій з підвищення ефективності використання продуктивних сил по регіонах країни (обсяг – 12-15 сторінок).

Аналіз географічних, природних, історичних й економічних умов показує, що на етапі становлення державності України й входження її у світове співтовариство Карпатський регіон має унікальну можливість стати своєрідним полігоном, де розумна економічна політика може успішно поєднувати регіональні, державні й міжнародні інтереси країни, забезпечивши прогрес його соціально-економічного життя. Отже, мова йде про вибір правильного стратегічного курсу в розвитку регіону. Якщо керуватися тим, що Карпати є географічним центром Європи, а в природному відношенні - унікальною екологічною системою на Заході України, то при формуванні політики освоєння краю необхідно розумно використати його геополітичні переваги й зберегти екологічний феномен території. Інакше кажучи, майбутня соціально-економічна модель Карпат повинна бути економічно вигідною для України й екологічно сумісною із прилягаючими територіями сусідніх країн.

Сьогодні можна досить упевнено стверджувати, що винятковий акцент на розвитку в регіоні промисловості навряд чи виправдає себе. Технологічний рівень не забезпечує достатню продуктивність праці й тому конкурентоздатність продукції ще довго будуть залишатися низкою. Крім того, з ескалацією виробництва буде загострюватися екологічна ситуація, що буде витрачати й без того обмежені ресурси. Таким чином, варто виробити нестандартні міри й рішення при виборі пріоритетів і конкретних сфер, розвиток яких би забезпечило прогресивні зміни в економічному житті регіону, прискорило й направило ринкові реформи в необхідне русло. Це у свою чергу, буде ініціювати приплив капіталу, у тому числі - іноземного. При виборі такої стратегії важливо передбачити й урахувати дію тих факторів, які обумовлюють специфіку регіону й створюють переваги його стартових умов для прогресивних соціально-економічних перетворень.

При наявності у Карпатському регіоні природного, економічного, наукового й технічного потенціалів, його історичних і географічних особливостей, стратегічна мета перспективного розвитку території полягає в тому, щоб на основі оптимального використання природи, матеріально-технічних, трудових й інтелектуальних ресурсів створити ефективну економічну систему ринкового типу, що забезпечить матеріальний добробут населення й екологічну безпеку Карпатського краю.

Поставлена мета може бути досягнута поетапною реалізацією першочергових завдань. На найближчий період основними пріоритетами регіонального розвитку Карпатського краю повинні стати: рекреаційний комплекс; аграрно-промисловий і лісопромисловий комплекси; машинобудування; невиробнича сфера (особливо в гірській частині регіону); охорона навколишнього середовища, збереження й відновлення історико-культурної спадщини.

Створення необхідних умов для розвитку цих галузей і сфер людської діяльності забезпечить зріст його загального соціально-економічного рівня, що повинен визначатися не тільки загальнодержавними інтересами, але й потребами й інтересами

самого регіону - суб'єктів господарювання (які тут **розміщені**) і населення (яке тут проживає).

Для розвитку Карпатського регіону пріоритетним є освоєння його курортного потенціалу. Для підтвердження обґрунтованості цього вибору можна привести наступні основні аргументи.

Наявність природно-ресурсної бази. У регіоні налічується понад 800 джерел лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів (багато хто з них - унікальні), запаси яких достатні для щорічного оздоровлення більш 7 млн. чол. У цей час рівень їхнього використання не перевищує 15%. Розвідані також значні запаси лікувальних брудів й озокериту. Ці ресурси (у сполученні зі сприятливими кліматичними умовами) є природною базою щодо розвитку санаторно-курортної справи в регіоні.

Потужний потенціал для розвитку різних видів туризму. Мальовничі ландшафти, рельєф Карпат є сприятливі для короткочасного відпочинку. Регіон не має альтернативи в Україні у відношенні розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів. Розрахунки показують, що одноразова гранична рекреаційна місткість регіону становить 2,2 млн. чіл., тоді як річна - 8 млн. туристів і відпочиваючих, а також 12 млн. екскурсантів і туристів вихідного дня. Навіть при рівні 50% цих показників значний діапазон для перспективного росту туризму в регіоні зберігається.

Вигідне географічне положення. Карпатський регіон перебуває в центрі Європи. Через нього проходять різноманітні зв'язки. Його непогана транспортна доступність є сприятливим чинником для залучення контингенту відпочиваючих не тільки зі східних регіонів, але й з європейських країн. Карпати можуть служити своєрідним полігоном для дислокації, центрів міжнародного бізнесу, що буде стимулювати ріст комерційного й ділового туризму.

Фактор територіального подолу праці. Фактично в Україні є два регіони, умови яких дозволяють забезпечувати задоволення суспільних потреб у рекреаційних послугах: Чорноморсько-Азовський і Карпатський. На фоні перевантаженості першого з них і при зростаючому попиті на оздоровлення й відпочинок Карпати

виступають практично єдиною територією, що може реалізувати незадоволений попит населення на ці послуги.

Наслідки Чорнобильської аварії. Порівняно висока екологічна безпека регіону й наявність у ньому великих запасів мінеральних вод для лікування радіаційних захворювань обумовлюють потреба в створенні в Карпатах широкої мережі спеціалізованих здравниць для населення, що постраждало від радіоактивного забруднення.

Екологічний феномен території. З одного боку, у порівнянні з іншими регіонами природа Карпат понесла менші втрати й у багатьох місцях зберегла свій стан. А це дуже важливо для різноманітних форм відпочинку й туризму. З іншого боку, винятково важливе кліматичне й водорегулювальне значення Карпат як для України, так і для сусідніх європейських держав обумовлює гостроту питання збереження унікальної природи краю. Якщо відкинути чисто консервативні варіанти виконання цього завдання, то туризм і відпочинок в екологічно обґрунтованих межах можуть виступати активною формою забезпечення екологічної безпеки Карпат.

Соціально-економічна специфіка гір. У гірських районах чотирьох карпатських областей проживають близько 1,3 млн. чіл. (тобто близько 20% усього їхнього населення, з них третя частина на висоті 500 м і вище). Гори створюють специфічні, надзвичайно складні умови для проживання й господарювання (особливо в сільському господарстві), Тому тут надзвичайно гостро стоїть проблема зайнятості й, як слідство, низький рівень матеріального добробуту жителів гір. Ослабленню цих й інших негативних процесів за рахунок розширення сфер зайнятості й розвитку інфраструктури буде сприяти розвиток туризму з відповідною організацією обслуговування, до яких може бути притягнуте місцеве населення. У даному контексті розумної альтернативи рекреації просто не існує.

Економічна конкурентоздатність рекреаційної сфери. Світовий досвід показує, що туризм є високорентабельною галуззю народного господарства. Наприклад, в Іспанії він дає 17 млрд. дол., що дорівнює 30% доходів від щорічного експорту цієї країни, в Італії туризм забезпечує 11%, а в Данії й в Австрії - 8% прибутків,

що надходять від експорту товарів за кордон. Безумовно, поки показники економічної результативності вітчизняного туризму далекі від закордонних, хоча в Карпатах є окремі центри, у господарській структурі яких рекреаційна галузь є провідною. У цілому сьогодні Карпатський регіон посідає друге місце в Україні по обсязі доходів від рекреаційної сфери (22% від сумарного показника по Україні) і уступає тільки Криму (відповідно, 42%), випереджаючи Причорномор'я (17%) і Приазов'я (13%).

Можна привести ще ряд переконливих аргументів на користь рекреаційної орієнтації перспективного розвитку Карпатського регіону. Але це ні в якій мірі не означає, що, форсуючи економічні процеси в даному напрямку, можна відразу досягти бажаних результатів. Тут необхідні зважені рішення й продумані практичні дії. Тому розвиток рекреації в регіоні розглядається в контексті структурної перебудови його господарського комплексу, у перспективній моделі якого ця галузь повинна стати однією із профільюючих. Саме такі орієнтири закладені в Державну програму соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, що повинна на практиці реалізувати ідею забезпечення соціально-економічного прогресу його території через державну підтримку пріоритетних секторів регіональної економіки, і в першу чергу - рекреації.

Висновки містять головні підсумки розробленої курсової роботи:

- вказують, що було предметом та об'єктом дослідження;
- зазначають прийняті за основу теоретичні положення;
- узагальнюють результати виконаної курсової роботи;
- наводять пропозиції із вдосконалення використання продуктивних сил.

(обсяг – 3-4 сторінки).

Державна програма соціально-економічного розвитку Карпатського регіону має за мету створення необхідних правових економічних й організаційних умов для забезпечення практичних результатів у справі стабілізації й поліпшення соціально-економічної ситуації в регіоні, для формування (на основі раціонального, використання ресурсного потенціалу території)

ефективної економічної системи ринкового типу, що гарантувала б наближений до світових соціальних стандартів рівень матеріального добробуту й проживання людей, а також екологічну безпеку краю.

Статус програми в якості державної обумовлює її орієнтацію на першочергову реалізацію саме державних інтересів у Карпатському регіоні. Інакше кажучи, вона повинна стати практичним інструментом втілення державної, регіональної політики на цій території. Тому в програму включені міри й проекти, яким держава гарантує свою підтримку, що може виступати у двох формах: режим повного державного сприяння (фінансове, і ресурсне забезпечення, фінансово-кредитні й податкові пільги виконавцям); режим часткового державного сприяння (фінансово-кредитні й податкові пільги виконавцям). Проблеми ж місцевого значення зважуються на локальному рівні регіону.

Для Карпатського регіону особливо гострою є проблема гірських районів. Комплекс питань, що потребують першочергового рішення, одержав відбиття у всіх підпрограмах. Тим часом, очевидний факт, що гірські райони повинні мати спеціальний статус, яким би законодавчо закріплювалися необхідні пільги й соціальні гарантії їхнім жителям. У цьому зв'язку дуже важливе значення має прийнятий Верховною Радою Закон України "Про статус гірських населених пунктів України".

У програму ввійшли найбільш значимі міри й проекти, які з певних причин (і в першу чергу - через відсутність матеріально-фінансового забезпечення) не реалізувалися в рамках уже існуючих програм. Джерелами фінансування програми є державний бюджет; місцеві бюджети; позабюджетні фонди; кошти підприємств, установ й організацій; закордонні інвестиції. У загальному обсязі її фінансування державний бюджет займає 33,6%. кошти підприємств - 25,2% і місцеві бюджети - 22,8%. Найбільша питома вага державного бюджету займає в загальній вартості підпрограм "Розвиток агропромислового комплексу" (43,2%), "Екологічна безпека (53,8%); "Культурний розвиток" (74,4%), "Розвиток науки" (79,8%). У той же час на розвиток рекреаційної індустрії з державного бюджету передбачається 27,1%, соціальної сфери - відповідно, 26,2% і нафтогазового комплексу - 26,8%. Розвиток

лісопромислового комплексу буде фінансуватися за рахунок коштів підприємств. Із загальної суми фінансування виділено: Закарпатській області - 40,1%, Івано-Франківську - 29,9%, Львівську - 16,7%, Чернівецьку - 11,8%; досягнення мети орієнтоване на 2010 р.

Досвід розробки Державної програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіону показує, що при новаторських підходах до керування їхньою реалізацією, такі програми можуть стати ефективним інструментом державної регіональної економічної політики в Україні.

Список використаних джерел інформації наводять у кінці курсової роботи.

ВАРІАНТИ ТЕМ КУРСОВИХ РОБОТИ

1. Наукові основи розміщення продуктивних сил.
2. Закономірності та принципи розміщення продуктивних сил.
3. Науково - технічний прогрес та удосконалення територіальної організації виробничих сил.
4. Природно-ресурсний потенціал України та його роль у розвитку та розміщенні продуктивних сил
5. Економічна оцінка речовинних ресурсів України та проблема їх використання.
6. Земельні та водні ресурси України, їх економічна оцінка та господарче використання.
7. Екологічні наслідки господарчої діяльності
8. Розміщення населення та трудових ресурсів України.
9. Роль великих міст в економіці та культурному розвитку України.
10. Зайнятість населення у сферах виробництва України.
11. Місце України у міжнародному розподілі праці
12. Загальна характеристика промисловості України на сучасному етапі
13. Паливно - енергетичний комплекс України, його розміщення.
14. Розміщення вугільного комплексу України
15. Нафтова та газова промисловість України
16. Електроенергетика України. Розміщення електростанцій, їх значення у господарстві України.
17. Металургія України. Особливості її розміщення
18. Розміщення хімічного комплексу України.
19. Машинобудівний комплекс України.
20. Лісова та деревообробна промисловість України.
21. Розміщення комплексів з виробництва товарів народного споживання.
22. Санаторно-рекреаційний комплекс України.
23. Розміщення галузей легкої промисловості України.
24. Аграрний комплекс України,
25. Рослинництво України, його розміщення.
26. Географія тваринництва України.

27. Зональна спеціалізація сільського господарства.
28. Транспортний комплекс України, його розміщення.
29. Залізничний комплекс України, його розміщення.
30. Донецько - Придніпровський економічний район, його характеристика.
31. Донецька та Луганська області, особливості розміщення продуктивних сил.
32. Придніпровський економічний район. Дніпропетровська та Запорізька області, їх господарча спеціалізація.
33. Північно - Східний економічний район: Харківська, Сумська та Полтавська області.
34. Загальна характеристика розміщення продуктивних сил Центрально-Поліського району: Київська, Чернігівська, Житомирська області.
35. Причорноморський район: Кримська автономна республіка; Миколаївська, Херсонська і Одеська області.
36. Карпатський економічний район: Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області.
37. Подільський економічний район, його характеристика: Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області.
38. Центрально - Український економічний район: Кіровоградська, Черкаська області.
39. Західно-Поліський економічний район: Волинська, Рівненська області.
40. Особливості розміщення продуктивних сил на території Харківської області.
41. Київ - політичний, економічний та культурний центр України.
42. Функціональні особливості Харкова.
43. Екологічні проблеми України.
44. Зовнішньоекономічні зв'язки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Качан Е.П. Розміщення продуктивних сил. - Київ: Вища школа, 1997. - 375с.
2. Кистанов В.В. Территориальная организация производства. - М.: Экономика, 1991.-387с.
3. Лось В, А. Человек и природа. - М.: Высш. шк., 1990. - 180 с.
4. Минц А.А. Экономическая оценка природных ресурсов. - М.: Знание, 1992.-350с.
5. Некрасов Н.Н. Региональная экономика. - М: Экономика, 1992. - 250 с.
6. Оникненко В.В. Вопросы методологии и методики исследования трудовых ресурсов. - К.: Наук, думка, 1990 - 230 с
7. Сипаев Е.Д. Производственно-территориальные комплексы - К.: Наук, думка, 1990:-210с.
8. Шаблій О.И. Социально-экономическая география Украины - К.: Вища шк., 1995. - 450 с.
9. Голиков А.П., Олійник А.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії.-К.: Либідь, 1996 – 220 с.
10. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 1995 – 320 с.
11. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – Львів.: Світ, 1997 – 252 с.
12. Розміщення продуктивних сил: Навчальний посібник / За ред.. Ковалевського В.В. та ін. – К.: Либідь, 2001 – 351 с.
13. Дейнеко О.Г. Розміщення продуктивних сил України. Харків, 2001 – 120 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до курсової роботи
з дисципліни: «Регіональна економіка»
для студентів напряму підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»,
6.030509 «Облік і аудит»
для денної та заочної форм навчання

Укладачі: ст.викл. Лисанова А.М.
доц. Блага В.В.
Кіреєва М.П.

Відповідальний за випуск: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Підп. до друк.	Формат 60×80	1/16 Бум. Тип №
Друк офсетний	Ум. др. л.	Нав - вид. л.
Тираж екз.		Ціна договірна
Зак. №		

ХНАДУ, ГСП, Харків, вул. Петровського, 25

Підготовлено у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті